

Civilizația lecturii

Aceleași cărți, altă interfață

de Alina Cristea

*Printre dărpănăturile istoriei te afli
întotdeauna undeva. (Daniel Vighi)*

Pincipala sarcină a bibliotecarilor care se întâlnesc cu cititorii în fiecare zi este facilitarea accesului la informație. Cei mai mulți se bucură atunci când, după un proces lung de căutare, ajung la raft, în fața cărții pe care o doresc. Zâmbetul lor se estompează atunci când măsoară din priviri cantitatea de informație, fiindcă de cele mai multe ori e vorba de literatură științifică: o lectură care nu curge ușor, e mereu întreruptă de verificarea unei noțiuni noi într-un dicționar, de consultarea unei bibliografii, de o trimitere de la subsolul paginii către alte surse.

Desigur, veți spune că este o lectură obligatorie în mediul academic. Așa este. Acum însă, doresc să aduc în atenție lectura aceea curgătoare, cartea de care nu ne putem dezlipi până nu o ducem la capăt. Ideea articolului a pornit din dragul față de meseria noastră, care, în relațiile cu publicul, se traduce simplu: a-i ajuta pe cititori. Am să vă fac cunoscute câteva detalii despre conceptul de microistorie. În cazul meu, spre exemplu, a făcut minuni în conturarea unei imagini mai clare a vieții cotidiene medievale.

După cum bine știm, există modalități diferite de a scrie istorie. Voi enumera în continuare tipurile delimitate de Hegel în *Prelegeri de filosofie a istoriei*, așa cum le-am găsit comentate în articolul lui Andrei Marga¹: „istoria nemijlocită”, adică a evenimentelor cu care istoricul este contemporan, „istoria reflectată” care presupune reconstituiri și „istoria filosofică”, ce constă în „cuprinderea istoriei în perspectiva gândirii ei”.

Cât despre microistorie, am ales să vă prezint opinii ale celor mai îndreptățiți în acest sens să o facă. Sigur, G. Magnusson, Președinte al Centrului pentru Cercetare microistorică la Academia din Reyjavik, Islanda, aprecia microistoria ca fiind una

dintre cele mai interesante și inovative abordări ale istoriei, mai ales culturală și socială.²

Trei sunt motivele pentru care Giovanni Levi, reprezentant de seamă al microistoriei, a ales metoda narativă, în defavoarea cercetării clasice: mai întâi, a folosit-o ca pe o unealtă analitică pentru a-și prezenta rezultatele cercetărilor, apoi a fost modalitatea de a arăta procesul prin care a ajuns la concluziile respective și, în sfârșit, a găsit oportunitatea de a demonstra cum natura subiectivă a discursului poate oferi o imagine completă a unui fapt istoric. “Cred că metodele microistoriei sunt extrem de potrivite pentru probleme legate de minorități, etnicitate, rasă și gen”³ (G. Levi).

Carlo Ginzburg, cel care a propus și care a făcut cunoscut conceptul de microistorie, într-un interviu acordat în 2009 revistei “Observator Cultural”, a răspuns curiozității cititorilor despre această temă: “se știe că este un gen de istorie care se interesează de oamenii simpli, de anonimi”⁴. Cum se construiește tabloul unitar într-o astfel de narațiune? În același interviu, autorul celei mai cunoscute lucrări aparținând conceptului de microistorie, *Brânza și viermii*, lămurește acest aspect: prefixul micro- se referă “nu la micimea reală sau simbolică a obiectului studiat, ci la microscop, la o privire analitică care se poate opri asupra unui personaj”⁵, în jurul căruia începe un proces atent de observație, fără a neglija concentrarea pe mărturii, dovezi: “Nu poți inventa, firește, trebuie să analizezi constrângerea impusă de documente, chiar și la nivelul narațiunii”⁶.

Personal, am fost fascinată de acest tip de lectură, și m-aș întoarce oricând către astfel de cărți, mai cu seamă că acestea scot la iveală elemente mai puțin cunoscute, care dintr-un motiv sau altul au ramas într-un con de umbră. Le-am putea numi

² <http://historynewsnetwork.org/article/23720>

³ Idem

⁴ Doina Ioanid, *Istoria nu e o fortăreață, ci o gară*, în „Observator Cultural” nr. 244, 2009, p. 8-9.

⁵ Ibidem

⁶ Ibidem

¹ https://www.revistatribuna.ro/wp-content/uploads/2016/09/332_web.pdf

cu ușurință studii de caz, dar, în microistorie, așa cum sublinia și C. Ginzburg, se pune și problema generalizării: “Totul e să construiești cazuri, pentru a ajunge la generalizări cât mai convingătoare”⁷

În opinia mea, transferul atenției de pe instituții pe oameni e cel puțin captivant. Să urmărești aceste priviri analitice asupra vieții cotidiene, mentalității, civilizație, istorie locală, istorie socială, culturală, amintiri, povești personale înseamnă, în definitiv, să întregesci un tablou, să cunoști și să înțelegi mai bine un fenomen, un context, o persoană. Ținând seama de temenii cheie ai extrapolării anterioare, vă sugerez o listă scurtă de titluri asupra cărora să reflectați:

Jurnalul Annei Frank – un jurnal primit cadou de aniversare la 13 ani își va umple paginile cu povestea adolescenței și a familiei ei, evrei din Amsterdam, pe parcursul a doi ani (1942-1944) în care trăiesc ascunși într-o anexă secretă, de teama deportării, sperând să rămână acolo până la sfârșitul războiului. Cartea este o incursiune în viața unor oameni obișnuiți, autoarea izbutind o radiografie clară a opresiunilor la care erau supuși evreii în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

Istoria din cutia de pantofi (București, Cartea Românească, 2013) - studiul celor patru cutii de pantofi sau Fondul Deleanu de la Biblioteca Academiei din Timișoara este punctul de plecare al cărții, o istorie a Timișoarei secolelor XVIII – XIX. Ovidiu Șimonca surprinde într-o singură frază esența acestei lucrări: “Dacă vreți să vizitați Timișoara, să vă umpleți de parfumurile, de amintirile, de neodihna acelor timpuri, începeți cu această “istorie” a lui Daniel Vighi.”

Lumi în destine – un proiect care își propune realizarea unor interviuri autobiografice și care operează cu trei coordonate: memorie, identitate, povestea vieții. Împreună, compun un volum de povestiri emoționante, mărturii și documente fotografice, o istorie împărtășită despre Banat. Fiecare dintre istorisiri este însoțită de un portret al povestitorului creionat de interviewer, dar trebuie menționat faptul că subiecții au avut libertatea de a stabili propriile repere, aceștia conducând povestea către ce au considerat semnificativ în biografia lor. Coordonatoarea volumului, Smaranda Vultur, conchide “Cartea este[...]un document, nu doar asupra lucrurilor spuse, a întrebărilor puse, ci și a celor uitate, a celor oculate, a celor tăcute”⁸

Dacă am reușit să vă incit la o lectură de acest fel, în cele ce urmează vă voi face cunoștință cu alți autori, microistorici consacrați, pe care-i puteți găsi în colecțiile BCUT:

- ❖ Alain Corbin, supranumit istoricul sensibilului: cercetările sale scot la lumină aspecte ignorate sau necunoscute, cum ar fi mizeria sau prostituția în Franța secolului al XIX-lea;
- ❖ Robert Darnton, deținător al titlului Shelby Cullom Davis '30, interesat în special de lumea literară, cenzură, istoria cărții;
- ❖ Natalie Zemon Davis, specialistă în istoria Franței moderne timpurii, este de părere că diferitele versiuni ale aceleiași povești, prezentarea diverselor puncte de vedere, ar putea explica istoria mai bine decât o fac metodele tradiționale⁹.
- ❖ Clifford Geertz, cunoscut specialist în antropologie culturală, considerat fondatorul antropologiei simbolice sau interpretative. În opinia acestuia, rolul antropologului este să încerce să interpreteze simbolurile care ghidează fiecare cultură¹⁰.
- ❖ Carlo Ginzburg, celebru pentru *Brânza si viermii*, publicată inițial în 1976: povestea unui morar, Domenico Scandella, care își sacrifică viața sfidând autoritatea nedreaptă a Inchiziției. De altfel, Ginzburg afirmă că lucrul (studiul) la Arhivele Eclesiastice din Udine a fost fundamental pentru traiectoria lui intelectuală: “Nu am mai experimentat niciodată ceva comparabil în viața mea de cercetător”¹¹, referindu-se la oamenii simpli, cu vise, cu reacții emoționale, pe care i-a întâlnit transcriind acele procese.
- ❖ Acestora li se adaugă Mark Kurlansky, Emmanuel Le Roy Ladurie, Giovanni Levi, Jaques Revel și alții.

Pe scurt, microistoria a fost concepută pentru a ridica noi întrebări și a oferi noi răspunsuri la probleme istorice existente, pentru a înfățișa idei, viziuni, experiențe ale unor personaje (subiecți) încă nedescoperite de structurile macroistoriei. La fel cum microistoria încearcă să facă istoria mai atrăgătoare pentru publicul larg prin transparența cercetării sale și prin utilizarea metodelor de prezentare neconvenționale, tot așa sper că ați descoperit, citind aceste rânduri, beneficiile studierii unui eveniment, loc sau persoană la nivel micro.

⁷ Ibidem

⁸ *Lumi în destine*, București, Nemira, 2000, p.8

⁹ <http://microhistory.org/?e=31&w=list-of-microhistorians>

¹⁰ <https://www.britannica.com/biography/Clifford-Geertz>

¹¹ <https://history.uchicago.edu/news/carlo-ginzburg-lecture>